

Tvangsarbeidsvæsenets omordning i Norge.

I aarene 1735—1789 oprettedes de fire tugthuse i Trondhjem, Kristiania, Bergen og Kristiansand. De havde oprindelig karakteren af tvangsarbeidshuse, idet de optog løsgjængere og betlere. De gik imidlertid mere og mere over til strafanstalter, efterhaanden som tugthusarbeidet blev anvendt som straf, særlig for tyveri og hæleri. Egentlige tvangsarbeidshuse traadte imidlertid ikke i stedet, før den til minde om prins Christian August oprettede arbeidsanstalt i Kristiania efter mange vanskeligheder kunde begynde sin virksomhed i 1819. Her indsatte politiet — uden lovhjæmmel — personer, som var hengivne til ørkesløshed eller drukkenskab.

Lovbestemmelser om tvangsarbeidsvæsenet blev først givet ved fattiglovene af 1845, der gav kommunerne tilladelse til at oprette tvangsarbeidshuse og gav hjemmel til at inddømme betlere og til ved politiforanstaltning at indsætte ørkesløse og drukkenbolte. De herigjennem fastsatte regler om tvangsarbeidsvæsenet blev ikke i væsentlig grad ændret ved fattiglovene af 1863. Disse udvidede imidlertid adgangen til indsættelse i tvangsarbeidshus, bl. a. ved at optage bestemmelser om anvendelse af tvangsarbeide paa landstrygere af fantefolket (omstreifere). En væsentlig udvidelse af tvangsarbeidets anvendelse skede gennem lovene om underholdningsbidrag af 1892, der bl. a. satte tvangsarbeide istedetfor det fra gammel tid anvendte kronarbeide

i fæstningerne. Ved begyndelsen af aaret 1907 fandtes 5 kommunale tvangsarbeidshuse. I femaaret 1901—1905 havde disse et dagligt middeltal af 241 mandlige og 84 kvindelige tvangsarbeidere, ialt 325. Heraf faldt paa anstalten i Kristiania henholdsvis 178,64 og 242. De övrige havde et gjennemsnittsbelæg af 43 og derunder.

Den her kortelig antydede ordning er imidlertid lidet tilfredsstillende. Blandt de opgaver, som blev optaget af den i 1885 nedsatte straffelovkommission, var derfor ogsaa forslag til en tidsmæssig organisation af tvangsarbeidsvæsenet. De af kommissionen udarbejdede regler herom optoges i loven om fængselsvæsenet og om tvangsarbeide af 31. mai 1900 og i dennes afløser af 12. december 1903. Om disse love og om grundene til, at forskrifterne om tvangsarbeide ikke har kunnet sættes i kraft, henvises til ekspeditionschef Fr. Woxens fremstillinger i dette tidsskrift XXIV s. 39 ff. og XXVIII s. 82 ff. Efter senere trufne afgjørelser vil fængselslovens afsnit om tvangsarbeide sandsynligvis blive gjort gjældende i løbet af sommeren 1907. Samtidig tænkes sat i kraft loven om løsgjængerer, betleri og drukenskab af 31. mai 1900. Denne lov, hvortil der paa mange hold haves store forventninger, har det hidtil ikke ladet sig gjøre at føre ud i livet, blandt andet fordi den staar i nær forbindelse med fængselslovens bestemmelser om tvangsarbeide. En oversigt over denne lov er givet af forstander Arne Omsted i tidsskriftet XXIV s. 181 ff., hvortil henvises.

Naar bestemmelserne om tvangsarbeide nu sættes i kraft, vil dette alene kunne ske som en midlertidig ordning, hvorunder nogle af de kommunale tvangsarbeidshuse fremdeles benyttes, i strid med loven af 1903. Hertil er der aabnet adgang gennem en liden lov af 26. mars 1907, der overlader til kongen at gjøre de lempninger i lovens tvangsarbeidskapitel som findes fornødne, indtil de der givne regler fuldt ud kan gennemføres. Dette vil først

kunne ske, naar staten har skaffet tilveie tilstrækkelige anstalter.

Da disses ordning fremkalder mange vigtige og vanskelige spørgsmaal, som kræver en indgaaende og alsidig drøftelse, nedsatte justisdepartementet høsten 1905 en komite med det opdrag at afgive forslag om istandbringelse af nye tvangsarbeidshuse.

Komiteen, hvis formand har været ekspeditionschefen for fængselsvæsenet, Fr. Woxen, afgav sin indstilling 21. mars 1907. Denne falder i to dele, nemlig en flertalsindstilling fra 5 af komiteens medlemmer (formanden samt inspektør ved Bergens fattigvæsen Knudsen, lensmand i Höiland paa Jæderen Lima, forstander for Kristiania tvangsarbeidsanstalt Omsted og direktör for Akerhus landsfængsel Smedal) og et særvotum fra komiteens 6te medlem, fhv. sognepræst, generalsekretær i foreningen til modarbeidelse af omstrejfervæsenet Walnum.

Flertallet finder ikke at kunne opgjøre noget sikkert overslag over hvilket antal tvangsarbeidere, der maa skaffes plads til. For dog at faa noget holdepunkt, har det ladet udarbeide endel statistiske opgaver vedkommende tvangsarbeiderne i 1901—1905. Heraf fremgaar, at der, forsaavidt mænd angaar, i dette tidsrum har været indsat ialt 3708 eller gennemsnitlig aarlig 742 betlere, ørkesløse og drukkenbolte. Disse tal angaar imidlertid alene 1589 forskjellige personer (43 % af indsættelserne). Heraf havde 824 været i tvangsarbeide för femaarets begyndelse, saaledes at der i dette tidsrum indsattes 765 mænd, som ikke tidligere havde været i tvangsarbeidshus. Dette giver en aarlig tilgang af 153 nye mænd. Efter at have gennemgaaet forskjellige forhold, som synes at betinge dels høiere, dels lavere antal tvangsarbeidere end under de nuværende forhold, finder flertallet, at det ikke vil være raadeligt at tilveiebringe plads for mere end et gennemsnitsbelæg af

450—500 mandlige tvangsarbeidere, førend erfaring maatte vise, at denne plads er for liden.

Af kvinder indsattes i aarene 1901—1905 ialt 1313 eller gennemsnitlig aarlig 262. Antallet af forskellige personer har været 562 eller ogsaa for kvindernes vedkommende 43 % af indsættelserne. Af disse 562 havde 263 allerede været i tvangsarbeide før femaarsperiodens begyndelse, saaledes at der i disse aar var en samlet tilgang af 299 og en gennemsnitlig aarlig tilgang af 60 nye kvinder. Disse tal giver dog af forskellige grunde ikke noget rigtigt udtryk for det antal kvinder, hvormed der fremtidig maa regnes. Flertallet finder det imidlertid ikke nødvendigt at gaa nærmere ind herpaa. Det vil nemlig foreslaa, at endel overflødige bygninger i det til det nuværende landsfængsel for kvinder hørende kompleks, hvor der under den midlertidige ordning vil blive indrettet en afdeling for tvangsarbeidersker, ogsaa under den endelige ordning optager disse. Her vil man utvivlsomt kunne finde plads for de kvinder, for hvem der behøves rum. I saa henseende bemærker flertallet, at de kvinder, som nu sættes i tvangsarbeide, omtrent uden undtagelse er prostituerede kvinder, som har vakt særlig forargelse, og at disse visselig ogsaa for fremtiden vil danne flertallet af kvindelige løsgjængere. For en stor del af disse vil det vel være tilstrækkeligt istedetfor tvangsarbeide at anvende fængsel (jfr. straffelovens § 378).

Med hensyn til ordningen af anstalterne tager flertallet sit udgangspunkt i den betragtning, at deres øiemed er at søge at bringe flest muligt af de indsatte til et ordentligt og arbejdsomt levnet og for deres vedkommende, som ikke kan bringes hertil, ialfald at holde dem borte fra det frie samfund en kortere eller længere tid. Skal man opnaa dette, er det navnlig fornødent, at anstalterne giver adgang til hensigtsmæssig gruppering af de indsatte, først og fremst under hensyn til deres individualitet, men dernæst ogsaa til deres sysselsættelse paa tjenligste maade.

Videre er det nødvendigt, at anstalterne indrettes saaledes, at forvaringen af og opsynet med de indsatte kan udføres uden vanskelighed.

Idet flertallet derefter tager op spørgsmaalet om mandsanstalterne, undersøger det først, hvorledes man bør indrette sig med hensyn til unge tvangsarbeidere. Det er i saa henseende af den mening, at personer, som endnu er i den første ungdoms aar, bør udsondres fra de ældre tvangsarbeidere i en eller flere særskilte grupper. Disse personers karakter er endnu ikke fæstnet og deres sind er endnu forholdsvis modtageligt for paavirkning. Og lykkes det at bringe dem paa bedre veie, vil man undgaa at maatte behandle dem senere, ofte gang paa gang og med mindre haab. Der er derfor al grund til paa dem at anvende en særlig, mere energisk og for hver enkelt mere afpasset behandling, end der er anledning eller grund til at bruge ligeoverfor de ældre. Denne behandling maa i fremtrædende grad være af opdragende natur og gaa ud paa at give tvangsarbejderne bedre moralske begreber, at styrke deres karakter, at udvikle arbejdskraft og arbejdslyst hos dem og at give dem en fagkundskab, som de efter løsladelsen kan nyttiggjøre sig og videre udvikle og som kan give dem deres levebrød fremover i livet. Dette øiemed maa søges naaet bl. a. ved hensigtsmæssigt legemligt arbejde. Hertil faar man, mener flertallet med undtagelse af inspektør Knudsen, som i dette punkt har afgivet et særskilt votum, benytte indearbejde eller udearbejde, eftersom det i de forskjellige tilfælde bedst kan føre til maalet. Der bør derfor i anstalten være adgang til oplærelse i forskjellige haandværk eller andre haandgjerningsarbejder, saaledes at de indsatte, som før indsættelsen maatte have begyndt at lære et af disse, eller som har anlæg derfor, kan faa saa grundig veiledning deri, som forholdene tillader. Ved siden af indearbejde antages havebrug at ville være en god beskæftigelse for de unge. Dette arbejde forbinder nemlig i sjelden grad forskjellige egenskaber, som her bør

kræves. Ligesom almindeligt jordarbejde foregaar det i fri luft og er tilstrækkelig anstrengende til at udvikle fangerens legemskræfter. Men det har flere fortrin for almindeligt gaardsarbejde, bl. a. deri at det foregaar paa et begrænset felt og tillader et stadigt tilsyn med fangerne, saa man let kan kontrollere, at de ikke hengiver sig til dovenskab. Oplærelse i jordbrugsarbejde kan dog være heldig for nogle, navnlig tvangsarbejdere fra landdistrikterne. Men personer fra byerne kan ligesaa lidt i Norge som i andre lande ventes i nogen større udstrækning at ville tage blivende ophold paa landet, saa opøvelse i jordbrugsarbejde vil blive af liden umiddelbar nytte for deres fremtid. At lægge an paa saavidt muligt at undgaa andet arbejde end jordbrugsarbejde antages derfor at ville være uhensigtsmæssigt, ligesom det ogsaa strider mod lovens bestemmelser om arbejdets ordning i anstalterne. For i størst mulig udstrækning at opnaa øiemedet med behandlingen antages de unge mænd at burde hensættes i en anstalt for sig selv. Man vil derved bedre opnaa at give anstalten det præg af et slags skolehjem for ældre, som den bør have. En saadan anstalt antages at burde indrettes for 60 à 80 personer. Der bør tilveiebringes enrum for de indsatte, saaledes at disse om natten og i fornøden udstrækning ogsaa om dagen kan holdes for sig selv. Bokser finder flertallet i saa henseende ikke tilstrækkelige. En anstalt af denne art vil blive forholdsvis kostbarere end andre. Men det maa antages, at de øgede udgifter, som anvendes paa de unge, vil være særdeles vel anvendte penge. Den maade, hvorpaa de unge tvangsarbejdere saaledes tænkes behandlet, stemmer med de principer, som anvendes ligeoverfor personer, som indsættes i skolehjem, ligesom den ogsaa stemmer med, hvad der i mange udtalelser fra fremmede lande er anbefalet.

Medens det saaledes er fundet nødvendigt at tage særligt hensyn til de unge tvangsarbejdere, finder komiteens flertal, at man ikke behøver at gjøre store ofre paa

de tvangsarbeidere, som er sædvansmæssige forbrydere, løsgængere eller drukkenbolte. Disse er det saa lidt haab om ved nogen særlig behandling at bringe paa bedre veie, at hovedøiemedet maa blive at forvare dem, saa samfundet for kortere eller længere tid bliver fri for dem.

Større omsorg finder komiteflertallet derimod at burde vie den klasse, som ligger mellem de nævnte ydergrupper, navnlig de første gang indsatte, som er over de første ungdomsaar. Behandlingen maa anlægges med det haab for øie, at mange af dem vil kunne bringes paa fode igjen, særlig ved at gives om ikke arbejdslyst saa ialfald arbejdsvane. Til haandverk bør bruges de, som kan et saadant eller som det forøvrigt kan være hensigtsmæssigt at sysselsætte dermed. Forøvrigt antages hovedbeskæftigelsen for denne mellemklasse at burde blive jordbrugsarbejde, navnlig rydningsarbejde.

Under forhandlinger i stortinget er der pegt paa, at tidligere distriktsfængsler, som er nedlagt eller kan nedlægges, maatte kunne tages til tvangsarbeidshuse. I den hensigt at søge anstaltordningen iverksat paa den mindst bekostelige maade, søger ogsaa komiteen i størst mulig udstrækning at benytte fængselsbygninger, som maatte kunne afgives. Af forskellige grunde — væsentlig fængslernes ubetydelige størrelse — antager dog komiteen, at distriktsfængslerne ikke hensigtsmæssig kan finde nogen direkte anvendelse i dette øiemed. En undtagelse herfra gjør dog de fleste af komiteens medlemmer for Sems hjælpefængsel i Jarlsberg. Her antages det at kunne skaffes en forholdsvis billig, men dog tilfredsstillende anstalt for omkring 80 unge tvangsarbeidere af mandkjøn. Fængslet har nu 30 maal*) og vil kunne skaffes yderligere jord til have dyrkning. Skedsmos distriktsfængsel vil indirekte yde hjælp, idet det vil optage endel af de straf-

*) 1 maal jord = 10 ar (1000 m² eller 2500 kvadratalen). Der gaar saaledes lidt over 5¹/₂ maal paa 1 tønne land (dansk).

fanger, som bliver at fjerne fra Trondhjems landsfængsel. Dette landsfængsel antages nemlig at maatte kunne anvendes som tvangsarbeidsanstalt for mænd, fortrinsvis for den ovennævnte klasse af sædvansmæssige løsgjængere. Fængslets beliggenhed og indretning er vistnok ikke saadan, at en varig benyttelse af det som tvangsarbeidshus kan anses for særlig hensigtsmæssig. Men da det kan indrettes til tvangsarbeidshus for en forholdsvis billig pris og drives med rimelige udgifter, faar det, mener komiteen, benyttes i nævnte øiemed. Anstalten bør dog udvides til at optage omtrent det dobbelte af det fangetal, som den nu kan tage (udvides fra 130 til 260). Tvangsarbejderne vil her væsentlig blive beskæftiget med arbeide indenfor anstaltens enemerker. Men ved at indkjøbe Mæresmyren i Sparbu (Nordre Trondhjems amt) og der oprette et anneks til anstalten i Trondhjem, vil et større antal af tvangsarbejderne kunne skaffes beskæftigelse med jorddyrkning en større del af aaret.

Efter saaledes at have fundet plads i Sems fængsel for et middeltal af 70 (høieste belæg 80) og i Trondhjems landsfængsel for et middeltal af 230 (høieste belæg 260), antager flertallet, at der fra først af yderligere bør tilveiebringes plads for et middeltal af 150—200 (høieste belæg 170—220). Alle komiteens medlemmer er enige om, at det gjenstaaende antal tvangsarbeidere bør anbringes paa landet og sysselsættes med jordarbeide, navnlig rydningsarbeide. Med hensyn til spørgsmaalet om en eller flere anstalter til optagelse af disse fanger er komiteen af den opfatning, at der ikke bør tænkes paa mange smaa anstalter, f. eks. paa en 40—50 mand, spredt rundt om i landet, en tanke, som har været reist paa forskellige hold udenfor komiteen. Saa smaa anstalter falder nemlig uforholdsmæssig kostbare baade i anlæg og i drift og vil fremforalt ikke kunne indrettes paa en saadan maade, at de svarer til sit øiemed. I denne forbindelse har komiteens medlem lensmand Lima udviklet, hvorfor han, der

oprindelig holdt paa de ovennævnte ganske smaa anstalter, har fundet at maatte slutte sig til komiteens flertal, hvis forslag han finder giver anvisning paa den efter omstændighederne hensigtsmæssigste og billigste løsning.

Flertallet finder nemlig, at det ved siden af de før nævnte anstalter i Sem og Trondhjem ubetinget vil være det hensigtsmæssigste foreløbig alene at anlægge én ny anstalt, beregnet paa et gjennemsnittsbetrag af 150 mand og paa at optage den tidligere nævnte mellemklasse.

Intet har voldt komiteen saa meget arbejde som det at finde en eiendom af tilstrækkelig størrelse, skikket for anlæg af en saadan, særlig paa udearbeide beregnet anstalt for et større antal tvangsarbeidere. Gjennem amt-mændene i det sydlige Norge har den fra lensmænd, amts-agronomer, landbrugsingeniører m. fl. modtaget oplysninger om eiendomme, som der kunde være spørgsmaal om at bruge til anlæg af tvangsarbeidshuse. De allerfleste af disse var imidlertid utjenlige for komiteens øiemed. Nogle af dem kunde der dog være tale om at bringe i forslag. Disse har da komiteen befaret og ladet undersøge ved lokalkjendte og sagkyndige mænd.

Blandt disse eiendomme er der atter igjen fire, som dels komiteen i sin helhed, dels dens flertal og dels dens mindretal foreslaar indkjøbt. Samtlige medlemmer er enige om ønskeligheden af at erhverve den allerede nævnte Mæresmyr i Sparbu. I lange tider har det været paa tale at faa opdyrket denne myr, et arbejde, som har været anset for meget fordelagtigt og af stor betydning for distriktet. Der er ogsaa planlagt en udtapning af myren, hvortil stortinget har hevilget en tredjedel af omkostningerne. Myren gennemskjæres af Hell-Sunnan-jernbanen. Den del af den, som der nærmest er tale om at erhverve, udgjør noget over 2100 maal. Ved at indkjøbe tre til myren stødende eiendomme kan erhverves et areal paa omtrent 4100 maal, hvoraf omtrent 700 maal er dyrket og 3000 maal udyrket, men dyrkbart. Myren ansees for meget

velskikket til dyrkning. I dens nærhed findes marmor-, serpentin- og kleberstenleier, der vil kunne skaffe arbeide for adskillige mænd. Om den anvendelse af myren, som komiteen har tænkt sig, henvises til det foregaaende.

Komiteen er endvidere enig om at foreslaa erhvervet det saakaldte Opstadfelt paa Jæderen. Til orientering for tidsskriftets læsere udenfor Norge bør det kanske oplyses, at Jæderen er Norges største sletteland. Som en smal strimmel af indtil 10 å 12 km.s bredde strækker den sig langs kysten fra Stavanger af sydover i en længde af omtrent 55 km. Den bestaar af store flader med betydelige myrstrækninger, hvorimellem gaardene ligger i klynger. Den væsentligste del af Jæderen er ikke lagt under plojen. Den er imidlertid i meget stor udstrækning udmerket vel egnet til opdyrkning, hvorfor et energisk rydningsarbeide paagaar med stedse stigende fart. I de senere aars drøftelse af spørgsmaalet om straffangers og tvangsarbeideres anvendelse til udearbeide har det ogsaa været meget almindeligt at pege paa Jæderen som det sted, hvor saadant arbeide fortrinsvis burde sættes igang. Hertil bidrager ikke alene de ovennævnte forhold, men ogsaa klimamet, der paa Jæderen som paa Vestlandet i det hele er meget mildt og derfor tillader udearbeide i en væsentlig større del af aaret, end det er muligt paa Østlandet med dets lange og haarde vintre. Overensstemmende hermed har landbrugsdirektøren i en paa foranledning af komiteen afgivet erklæring udtalt, at det neppe kan være tvivlsomt, at Jæderen er den del af landet, som er bedst skikket for oprettelsen af en tvangsarbeidsanstalt, beregnet væsentlig paa udearbeide for et større antal arbeidere. De store strækninger af godt dyrkningsland og plantningsmark i forbindelse med et klima, som tillader markarbeidet ogsaa i en stor del af vintermaanederne, samt ordnede, gode kommunikationsforholde er tilsammentaget fordele, som intet andet distrikt i landet kan opvise.

Omtrent midt paa Jædersletten ligger Opstadfeltet, der

bestaar af flere gaarde med en samlet størrelse af 3700 maal, hvoraf 300 maal er dyrket, medens resten for den aller væsentligste del er godt dyrkningsland. Her anbefaler komiteens flertal lagt den tidligere nævnte anstalt for indtil 170 tvangsarbeidere af mellemklassen. Da der af et middeltal paa 150 ialfald antages at blive 50 mand, som maa sysselsættes med andet end rydningsarbeide (haandverksarbeide, husgjerning), og da hver tvangsarbeider forudsættes at rydde høist 2 maal om aaret, — hvorved er gaaet ud fra, at der sandsynligvis kræves $2\frac{1}{2}$ tvangsarbeider til at opveie 1 fri mand —, kommer flertallet ved en ligefrem beregning til det resultat, at der ikke vil blive nogen mangel paa udearbeide. Og selv om anstalten maatte indrettes for 220, vil man ikke komme i forlegenhed for udearbeide. Hvis det skulde findes hensigtsmæssig — f. eks. under en endnu større udvidelse af fangetallet —, vil man ogsaa kunne skaffe tvangsarbeiderne sysselsættelse ved arbeide for andre (opdyknings- og kanaliseringsarbeide, skogplantning). Paa denne maade vil det ikke blive vanskeligt at finde rigelig sysselsættelse selv for adskillig flere tvangsarbeidere for al den fremtid, hvortil det nu kan være rimeligt at tage hensyn. Flertallet tænker sig forøvrigt eiendommen afhændet i passende dele, efterhaanden som den dyrkes op, og nyt land erhvervet i stedet. Det anser nemlig almindeligt jordbrug i flere henseender mindre hensigtsmæssigt for en tvangsarbeidsanstalt end rydningsarbeide.

Ligesom flertallet foreslaar ogsaa mindretallet, Walnum, Opstadfeltet erhvervet. Men af forskellige grunde, bl. a. fordi han har noget større tro paa tvangsarbeidernes arbeidsydelse end flertallet, finder han feltet alene passende for en anstalt paa 120 mand.

Af flertallets medlemmer foreslaar Knudsen yderligere erhvervet en eiendom af betydelig udstrækning i Frænen i Romsdals amt. Han tænker sig her anlagt en anstalt for unge mænd, idet han ikke har sluttet sig til det øvrige

flertal med hensyn til benyttelsen af Sems fængsel. I denne plan finder han støtte hos sognepræst Walnum.

Denne sidste gaar ud fra et høiere fangetal end flertallet, idet han finder at burde bygge sine beregninger for mænds vedkommende paa et antal af 550. Heraf tænker han 260 anbragt i Trondhjems landsfængsel, i hvis benyttelse og udvidelse han i det væsentlige er enig med flertallet, 120 paa Opstadfeltet og 50 i Frænen. Der staar saaledes tilbage for ham at skaffe plads for yderligere 120 mand. Disse tænker han sig anbragt i en anstalt paa eiendommen Storfosen i Ørlandet i Søndre Trondhjems amt, som han derfor foreslaar indkjøbt. Denne eiendom bestaar af et par øer paa tilsammen næsten 11 km.s størrelse, hvoraf henimod 2500 maal er dyrket og 3000 maal dyrkbar jord. Resten er særlig torvmyr, snaufjeld og fjeldlændte havnegange. Af forskellige grunde finder komiteens flertal ikke denne eiendom tjenlig til anlæg af tvangsarbejdsanstalt. Mindretallet finder den derimod vel skikket dertil og sætter den endog foran Opstadfeltet, saafremt alene én eiendom bliver at erhverve.

Med hensyn til tvangsarbejdshusenes indretning hævdes i flertalsindstillingen den grundbetragtning, at de bør bygges saa enkelt og billigt, som hensynet til opnaaelsen af deres formaal og til en hensigtsmæssig drift tillader. Enhver anstalt bør have et nogenlunde høit antal celler. De til ophold for tvangsarbejderne bestemte huse maa af hensyn til ildsfaren blive at opføre af mur. Opvarmningen bør i de samme huse ske ved centralopvarmning. Et system med ovne og ilæg rundt om i lokalerne skaller nemlig erfaringsmæssig store ulemper i disciplinær henseende og medfører ildsfare. For at undgaa lamper og lys i anstalten bør denne saavidt muligt forsynes med elektrisk lys. Opførelsen af anstalterne tænkes i størst mulig udstrækning udført ved fanger.

Efter de af flertallet gjorde overslag skulde udvidelsen af Trondhjems landsfængsel komme paa kr. 150,000, udvidelsen af Sems fængsel paa kr. 60,000, nyanlægget paa Opstad (eiendom og bygninger) paa kr. 420,000—kr. 460,000. Tilsammen skulde der saaledes skaffes plads for 510 mand for en pris af kr. 630,000—670,000 eller for kr. 1235—1314 pr. mand. Heri er ikke medregnet indkjøb af Mæresmyren, idet dette spørgsmaal tænkes skudt noget ud. De nævnte overslag kan dog, siger flertallet, ikke gjøre krav paa nogen nøiagtighed.

I forbindelse hermed har flertallet — med alt forbehold — gjort op et driftsoverslag, som det imidlertid vilde føre for langt her at gaa nærmere ind paa. Det skal blot meddeles, at statstilskuddet pr. tvangsarbeider er beregnet at blive

i Trondhjem...	kr. 340,00	pr. aar,	kr. 0,93	pr. dag
i Sem	- 503,00	- —,	- 1,38	-
paa Opstad....	- 396,00	-	- 1,08	-

eller for 450 mand underet kr. 384,00 pr. aar, kr. 1,05 pr. dag.

Kvindelige tvangsarbeidere tænker komiteen sig, som foran nævnt, anbragt i en egen afdeling i det nuværende landsfængsel for kvinder. Herimod kan der, siger komiteen, visselig gjøres veltige indvendinger. Fængslets beliggenhed — midt i hovedstaden — er ikke heldig, og bygningerne ligger saa spredt, at driften bliver tungvindt og i flere henseender kostbar. En varigere forbindelse af fængsel og tvangsarbeidsanstalt i ét kompleks er i og for sig lidet tiltalende. Det er endelig ikke uden betænkelighed at samle alle til tvangsarbeide dømte kvinder fra det hele land i en anstalt i hovedstaden. Komiteen finder alligevel at kunne anbefale den nævnte ordning, bl. a. fordi anstalten med de mangler, den har, dog ikke er saadan, at den ikke skulde kunne bruges. Under disse omstændigheder finder den, at økonomiske hensyn tilsiger,

ialfald indtil videre, at benytte de store og i flere henseender gode bygninger i fængslet.

Til komiteens indstilling er knyttet tre bilag. Det første af disse gjengiver de nu gjældende lovbestemmelser om tvangsarbeide. Dette vil blive et godt hjælpemiddel for dem, der faar med disse ting at gjøre, idet nemlig fængselslovens kapitel om tvangsarbeide i stor udstrækning henviser til bestemmelserne i lovens kapitler om fængsler og om fuldbyrdelsen af fængselsstraf, saaledes at kapitlet er lidet oversigtligt.

Som bilag 2 er indtaget de statistiske oplysninger, som kortelig er nævnt i det foregaaende. Her findes for første gang offentliggjort en tilbagefaldsstatistik for tvangsarbeidere, idet en række tabeller oplyser om de i 1901 indsatte tvangsarbeideres tilbagefald til tvangsarbeide inden 31. december 1905.

Som et tredje bilag er meddelt en del erfaringer fra andre lande — bl. a. fra Sverige, Finland og Danmark — forsaavidt angaar forhold, som kan have betydning for anstaltens anlæg, størrelse og indretning.

Den af tvangsarbeidskomiteens flertal foreslaaede ordning har i det væsentlige vundet justitsdepartementets bifald. Som en begyndelse til den foreslaaede ordnings gennemførelse er der nu overensstemmende med departementets indstilling fremsat kgl. proposition for stortinget om kjøb af Opstadfeltet paa Jæderen.

Hartvig Nissen.